

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Γ ΑΘΗΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Το Θέατρο στο σχολείο



Επιμέλεια Έκδοσης Πρακτικών
Βασιλική Δεμερτζή

ΧΟΡΗΓΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΔΗΜΟΣ ΙΛΙΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Γ' ΑΘΗΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

19-20

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΙΔΑ
"ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ"

ΑΙΓΑΛΕΩ 23 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2000

Επιμέλεια
Βασιλική Δεμερτζή



ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΗΜΟΤΙΚΗΣ - ΔΙΑΣΧΟΛΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΧΟΡΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΔΗΜΟΣ ΙΛΙΟΥ

ΜΑΪΟΣ 2001

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

- 08:30 - 09:00 Προσέλευση
- 09:00 - 10:00 Χαιρετισμοί
Εισήγηση του Προϊσταμένου της Διεύθυνσης Δ.Ε.
Γ' Αθήνας κ. Θωμά Ζούμπου
- 10:00 - 10:20 "Το θέατρο ως εκπαιδευτική διαδικασία"
Βασιλική Δεμερτζή
Φιλολόγος - Θεατρολόγος
- 10:20 - 10:45 "Το θέατρο στο σχολείο: Ιστορική αναδρομή"
Χρυσόθεμις Βασιλάκου
Καθηγήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Παν/μιου
Αθηνών
- 10:45 - 11:15 "Το θέατρο στο σχολείο: Τι θέλουμε να πετύχουμε -
τι θα προσπαθήσουμε ν' αποφύγουμε"
Κάτια Γέρου
Ηθοποιός
- 11:15 - 11:45 Συζήτηση
- 11:45 - 12:15 Διάλειμμα - Καφές
- 12:15 - 12:40 "Αναζήτηση των σκηνικών σε μια μαθητική
παράσταση"
Κυριάκος Κατζουράκης,
Ζωγράφος, Σκηνογράφος,
Διευθυντής του Εικαστικού Εργαστηρίου του Δήμου Αιγάλεω
- 12:40 - 13:15 "Τα παιδιά στο ρόλο του παραμυθά"
Γιώργος Χαραλαμπίδης,
Ηθοποιός, Συγγραφέας, Σκηνοθέτης
- 13:15 - 14:15 Συζήτηση
- 14:15 - 15:00 Διάλειμμα - Γεύμα
- 15:00 - 17:00 Εισαγωγή στα σεμινάρια του Μαρτίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θωμάς Ζούμπος:	"Το Πολιτιστικό Πρόσωπο της Διεύθυνσης Δ.Ε. Γ'Αθήνας"	13
Βασιλική Δεμερτζή:	"Το θέατρο ως εκπαιδευτική διαδικασία"	17
Χρυσόθεμις Βασιλάκου:	"Το θέατρο στο σχολείο - Ιστορική αναδρομή"	23
Κάτια Γέρου:	"Το θέατρο στο σχολείο: Τι θέλουμε να πετύχουμε τι θα προσπαθήσουμε να αποφύγουμε"	33
Κυριάκος Κατζουράκης:	"Αναζήτηση των σκηνικών σε μια μαθητική παράσταση"	39
Γιώργος Χαραλαμπίδης:	"Παιδιά στο ρόλο του παραμυθά"	45
Λαλ. Χρυσικοπούλου:	"Η συμβολή του θεατρικού χώρου στο δρώμενο και η σχέση ανάμεσα στο χώρο και το λόγο"	49
Βασιλική Δεμερτζή:	"Το πρόβλημα της επιλογής του έργου για μια μαθητική παράσταση"	55
Παράρτημα		
Βασιλική Δεμερτζή	"Αναζητώντας ένα ρεπερτόριο για εφήβους" <i>Συνοπτική παρουσίαση θεατρικών έργων</i>	61

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Χρυσ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου
Επικ. Καθηγήτρια Τμ. Θεατρικών
Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών

Κυρίες και κύριοι

Κατ' αρχή θέλω να ευχαριστήσω την Γ' Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς και τη κ. Βασιλική Δεμερτζή, υπεύθυνη πολιτιστικών υποθέσεων της Νομαρχίας Δυτικής Αττικής για την τιμή που μου έκαναν να με προσκαλέσουν να μιλήσω στην ημερίδα σας. Αντικείμενό της ο προβληματισμός και η επίλυση πρακτικών θεμάτων σχετικών με τη θεατρική δραστηριότητα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, που θα βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό να ανταποκριθεί στο ρόλο του διαμεσολαβητή και φορέα του παιδευτικού μηνύματος του θεάτρου¹.

Η σημασία της διασύνδεσης του θεάτρου ως πολιτιστικού αγαθού με την παροχή παιδείας στη σχολική εκπαίδευση είναι καταφανής και κανείς δεν την αμφισβητεί.² Ίσως όμως λίγοι γνωρίζουν τον καίριο ρόλο που έπαιξε το σχολικό θέατρο στην αναγέννηση του νεοελληνικού θεάτρου. Έτσι, πριν οι άξιοι ομιλητές που θα με διαδεχτούν στο βήμα σας μιλήσουν για το σήμερα, ως ασχολούμενη με την ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου θα σας μεταφέρω δύο αιώνες πίσω, για να παρακολουθήσουμε την πορεία του σχολικού θεάτρου μέχρι τις ημέρες μας. Όποιος γνωρίζει καλά το ιστορικό παρελθόν, κατανοεί καλύτερα το παρόν. Από ιστορίας λοιπόν άρξασθε.

Το ελληνικό θέατρο των νεότερων χρόνων θα συνδεθεί άμεσα με το σχολείο από τις αρχές του 19^{ου} αι., στα πλαίσια του νεοελληνικού διαφωτισμού,³ στο κίνημα του οποίου το θέατρο κατείχε δεσπόζουσα θέση ως

¹ Τσαφάρας, Κωνστ. *Οι παράγοντες της αγωγής*. Αθήναι, 1975, σ. 60-62. Βλ. επίσης Βεργάδης, Ιωάννης. *Δραματικοί ποιηταί και διδάσκαλοι: θέατρον και σχολείον. Ξενοφάνης*, τομ. 3, αρ. 1, Οκτ. 1905, σ. 10-18, 52-59.

² Γραμματάς, Θόδωρος. *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω 1997, σ. 124-125.

³ Δημαράς, Κ. Θ. *Νεοελληνικός διαφωτισμός*, 4^η εκδ. Αθήνα: Ερμής, 1985.

μέσο ηθικοποίησης και κοινωνικοποίησης του ατόμου, σύμφωνα με τις επιταγές των καιρών, και ως παιδευτήριο των λαών.⁴

Φορείς του διαφωτισμού, που κυριαρχεί στην Ευρώπη ήδη από την καμπή του 17^{ου} αι. και μεσουρανεί το 18^ο αι., είναι οι λόγιοι, Φαναριώτες και μη, που, δυτικοσπουδασμένοι, θα μνηθούν στο πνευματικό αυτό κίνημα και θα γίνουν οι θεμελιωτές του στον ευρύτερο ελληνικό χώρο.⁵ Αυτοί, όπως ήταν φυσικό, σε μια εποχή που η εκπαίδευση δεν είχε γενικευθεί, ήταν οι μόνοι που είχαν την κατάλληλη παιδεία για να γίνουν δάσκαλοι και καθηγητές στα ελληνικά σχολεία.

Για την προϊστορία του θέματος, αξίζει να αναφέρουμε ότι, πριν από την αναγέννηση του ελληνικού θεάτρου στο χώρο της εκπαίδευσης στις αρχές του 19^{ου} αι., σήμερα γνωρίζουμε την ύπαρξη στο 17^ο αι. ενός ιδιότυπου σχολικού θεάτρου, στα σχολεία που ιδρύουν στον ελληνικό χώρο τα καθολικά τάγματα των Καπουτσίνων και των Ιησουϊτών, στα οποία φοιτούσαν, εκτός από τα παιδιά των μελών των ξένων αποστολών και ελληνόπουλα. Τις πληροφορίες αυτές οφείλουμε στις τελευταίες έρευνες του καθηγητή κ. Βάλτερ Πούχνερ. Μαρτυρίες τέτοιων παραστάσεων έχουμε στην Κ/πολη,⁶ σε νησιά του αιγαιοπελαγίτικου συμπλέγματος (Νάξος⁷, Χίος⁸) και στο ελληνικό κολλέγιο της Ρώμης⁹. Τα έργα που παίζονταν ήταν θρησκευτικού περιεχομένου, στα οποία παρατηρείται μία σαφής προτίμηση θεμάτων της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης που σχετίζονται με παιδιά: “Η σφαγή των νηπίων”¹⁰, “Οι τρεις παίδες εν καμίνω”¹¹, “Οι επτά παίδες

⁴ Αισώπιος, Κωνσταντίνος. Λόγος εις το Ελληνικόν Σχολείον της Τεργέστης. *Ερμής ο Λόγιος*, 1817, σ.361.

⁵ Σπάθης, Δημ. *Ο διαφωτισμός και το νεοελληνικό θέατρο*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 1986. Βλ. επίσης Ταμπάκη, Άννα. *Η νεοελληνική δραματολογία και οι δυτικές της επιδράσεις (18^{ος} – 19^{ος} αι.): Μια συγκριτική προσέγγιση*. Αθήνα: Τολίδης, 1993.

⁶ Πούχνερ, Βάλτερ. Το θρησκευτικό θέατρο της γαλλικής αποστολής των Ιησουϊτών στην Κωνσταντινούπολη και στο Αιγαίο Πέλαγος. Στον τόμο: *Η πρόσληψη της γαλλικής δραματολογίας στο νεοελληνικό θέατρο: 17^{ος} – 20^{ος} αι.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1999, σ. 21-22. Βλ. επίσης του ίδιου. Ελληνικές παραστάσεις του ιησουϊτικού θεάτρου στην Υψηλή Πύλη 1612-1615. Στον τόμο: *Teatrum mundi: Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1999, σ. 31-39.

⁷ Πούχνερ, Βάλτερ. Το ιησουϊτικό θέατρο στο Αιγαίο του 17^{ου} αιώνα. Στον τόμο: *Ελληνική Θεατρολογία: Δώδεκα μελετήματα*. Αθήνα: Εταιρεία Θεάτρου Κρήτης, 1988, σ. 301-311. Βλ. επίσης του ίδιου. Ελληνικές παραστάσεις του θρησκευτικού θεάτρου στην Κωνσταντινούπολη και στο τουρκοκρατούμενο Αιγαίο: 1600-1750. Στον τόμο: *Διάλογοι και διαλογισμοί: Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*. Αθήνα: Χατζηνικολή, 2000, σ. 17-60.

⁸ Πούχνερ Β. *Διάλογοι και διαλογισμοί* ό.π., σ. 44-46.

⁹ Πούχνερ, Β. Το παιδικό θέατρο στην Ελλάδα: Μία προσέγγιση. Στον τόμο: *Το θέατρο στο σχολείο: Εμπειρίες από τους Πανελλήνιους Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου. Πρώτες προσεγγίσεις. Μαρτυρίες*. Αθήνα: Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου, 1994, σ. 37.

¹⁰ *Ηρώδης ή Η σφαγή των νηπίων: Χριστουγεννιάτικο θρησκευτικό δράμα αγνώστου ποιητή*. Κριτική έκδ. Βάλτερ Πούχνερ. Αθήνα: Κωστανιώτης, 1998 (“Παράβασις” Παράρτημα: Κείμενα 1).

¹¹ Πρόκειται για ανέκδοτο χιώτικο θρησκευτικό έργο του Γρηγορίου Κονταράτου.

Μακκαβαίοι”¹² κτλ. Πρόκειται για πολυπρόσωπα έργα με αντρικούς κυρίως ρόλους, για να μπορούν να συμμετέχουν όσο το δυνατόν περισσότεροι άρρενες μαθητές, αφού η γυναίκα δεν είχε ακόμα κατακτήσει το δικαίωμα στη μόρφωση. Στόχος όλης αυτής της θεατρικής δραστηριότητας είναι προφανής: ο προσηλυτισμός των ελληνοπαίδων στον καθολικισμό. Αυτά ως προς την προϊστορία του θέματος.

Από το 1800 έως το 1821, η αναγέννηση του ελληνικού θεάτρου στο χώρο της εκπαίδευσης συνδέεται άρρηκτα με τις πολιτικές και ιδεολογικές ζυμώσεις της προεπαναστατικής περιόδου. Το θέατρο στο σχολείο κλήθηκε να υπηρετήσει τα ζητούμενα της εποχής: υπόμνηση της αρχαίας δόξας, σύνδεση με την πατρώα κληρονομιά, διάδοση των δημοκρατικών ιδεωδών της Γαλλικής Επανάστασης, με τελικό στόχο την αφύπνιση της εθνικής συνείδησης και την προετοιμασία της εθνεγερσίας.

Το αποτέλεσμα ήταν επιτυχές, γιατί λειτούργησαν και οι τρεις συνισταμένες της θεατρικής αυτής δράσης:

- α) οι δάσκαλοι, που ανήκαν στην τάξη των πεπαιδευμένων, άνθρωποι εμπνευσμένοι που πίστευαν στην αποστολή του θεάτρου και το υπηρέτησαν με ζήλο, μεταφράζοντας τόσο έργα της κλασικίζουσας ευρωπαϊκής δραματουργίας, όσο και αρχαίους κλασικούς στη νεοελληνική και διδάσκοντάς τα με θέρμη στους μαθητές τους.
- β) Το κοινό, νεαρά άτομα φιλομαθή και φιλοπρόοδα ό,τι καλύτερο για να ρίξει κανείς το σπόρο του φωτισμού και
- γ) οι χώροι, οι αίθουσες των σχολείων, οι οποίες εκτός από τη διδασκαλία προσφέρονταν και ως χώροι θεατρικού πειραματισμού, καλύπτοντας έτσι την έλλειψη θεάτρων την εποχή αυτή.

Οι πρώτες σχολικές παραστάσεις τοποθετούνται το 1805 στις ελληνικές παροικίες της Μολδοβλαχίας, που έχαιραν σχετικής ελευθερίας, λόγω του ιδιότυπου καθεστώτος της ηγεμονίας. Στο Βουκουρέστι ο Λάμπρος Φωτιάδης (1752 – 1805), καθηγητής στην εκεί Ελληνική Ακαδημία μετέφρασε την “Εκάβη” του Ευριπίδη και την παρουσίασε στη σκηνή με μαθητές του.¹³ Την ίδια χρονιά (1805) ο Θεόδωρος Αλκαίος, καθηγητής στο Ελληνικό Γυμνάσιο του Ιασίου και από τους πρώτους Έλληνες ηθοποιούς

¹² “Ελεάζαρος και οι επτά παιδιάς Μακκαβαίοι” ανέκδοτο ακόμη έργο του Μιχαήλ Βεστάρχη.

¹³ Σιατόπουλος, Δ. *Το θέατρο της ρωμιοσύνης*. Αθήνα: Φιλippότης, 1984, σ. 184. Βλ. επίσης Σταματοπούλου – Βασιλάκου, Χρυσ. Το αρχαίο ελληνικό δράμα στις ελληνικές παροικίες: Το παράδειγμα της Κωνσταντινούπολης στο 19^ο αιώνα. *Παράβασις: Επιστημονικό Δελτίο Τμ. Θεατρικών Σπουδών Παν. Αθηνών*, τομ. 3, 2000, σ. 192.

ανεβάζει με τους μαθητές του τον “Αχιλλέα” του Αθαν. Χριστόπουλου¹⁴. Πιθανολογείται επίσης ότι την ίδια χρονιά παίχτηκαν και “οι Πέρσαι” σε διασκευή του Αλεξ. Μουρούζη¹⁵. Το 1814 δίνονται παραστάσεις στο ιδιωτικό λύκειο του Κυριακού, όπως και σε άλλα ιδιωτικά σχολεία.¹⁶

Στο Βουκουρέστι, η “Ελληνική Ακαδημία λειτούργησε ως φυτώριο ερασιτεχνικών παραστάσεων που συχνά ξεπερνούσαν τα όρια του σχολικού θεάτρου και έπαιρναν ευρύτερες διαστάσεις”.¹⁷ Εκεί ο Στέφανος Κομμητάς ανεβάζει το 1816 – 1817 σκηνές από ομηρικά έπη, καθώς και από αρχαίες κωμωδίες και τραγωδίες. Ο ίδιος είχε δημοσιεύσει στη Βιέννη το 1814 πέντε δράματα: τον “Προμηθέα δεσμώτη”, τον “Αίαντα”, την “Εκάβη”, τον “Κύκλωπα” και τον “Πλούτο” στο δωδέκατο τόμο της “Εγκυκλοπαίδειας ελληνικών μαθημάτων γραμματικής, ρητορικής και ποιητικής” που συνέταξε ο ίδιος¹⁸.

Στο Βουκουρέστι επίσης, με τη βοήθεια της Ραλλούς Καρατζά, κόρης του ηγεμόνα Ιω. Καρατζά, ιδρύεται σχολικός θίασος τον οποίο διευθύνουν οι εκάστοτε δάσκαλοι. Το 1817 παίζουν στο σχολείο σκηνές από την “Εκάβη”, τον “Αίαντα”, τον “Βρούτο” του Βολταίρου και τον “Ορέστη” του Αλφιέρι.¹⁹ Από το σχολικό αυτό θίασο θα ξεπηδήσουν δύο μεγάλες μορφές του νεοελληνικού θεάτρου, ο Κωνσταντίνος Κυριακός Αριστίας²⁰ και ο προαναφερθείς Θεόδωρος Αλκαίος²¹, οι πρώτοι Έλληνες ηθοποιοί των νεότερων χρόνων. Στις αρχές Ιαν. 1819, νέοι υπό την καθοδήγηση του Κων/νου Ιατρόπουλου, φωτισμένου δασκάλου της εκεί Ελληνικής Ακαδημίας παίζουν τη “Φαίδρα” του Ρακίνα σε μετάφραση Ιακ. Ρ. Ραγκαβή. Στο ρόλο του Ιππόλυτου ο Κων/νος Αριστίας και της Φαίδρας η Μαριώρα Μπογδανέσκου, ενώ ξαναπαίζεται η “Εκάβη” στο γυμνάσιο του Αγίου Σάββα, και στο γυμνάσιο Georg Lazar μεταφρασμένη στα ρουμανικά από τον Α. Nanescu.²²

Εκτός από τις παραδουνάβιες ηγεμονίες υπάρχουν μαρτυρίες για σχολικές παραστάσεις και σε περιοχές υπό απόλυτη οθωμανική κυριαρχία. Παράδειγμα οι Κυδωνιές στην Ελληνική Σχολή των οποίων βρέθηκε ως

¹⁴ Πούχνερ, Β. *Το θέατρο στην Ελλάδα: Μορφολογικές επισημάνσεις*. Αθήνα: Παίριδης, 1992, σ. 294.

¹⁵ Ο.π., σ. 295.

¹⁶ Ο.π..

¹⁷ Ο.π.

¹⁸ Ο.π., σ. 296. Βλ. επίσης Σταματοπούλου – Βασιλάκου, Χ. ό.π.

¹⁹ Πούχνερ, Β. ό.π.

²⁰ Βέης, Ν. Κωνσταντίνος Κυριακός – Αριστίας και Ανδρέας Κάλβος. *Νέα Εστία*, τομ. 27, 1940, σ. 13-22.

²¹ Βαλέτας, Γ. *Ο Θεόδωρος Αλκαίος, ο βάρδος και καπετάνιος του 1821*. Αθήνα, 1943.

²² Σταματοπούλου – Βασιλάκου, Χ. ό.π., σ. 192-193.

καθηγητής μία εξέχουσα προσωπικότητα του 19^{ου} αι., ο Θεσσαλός φιλόλογος και κληρικός Κωνσταντίνος Οικονόμος ο εξ Οικονόμων (1780-1857). Λάτρης του θεάτρου ο Κ. Οικονόμος ανέβασε με τους μαθητές του την “Εκάβη” και τον “Φιλοκτήτη” *κεκλεισμένων των θυρών*, υπό το άγρυπνο βλέμμα των Τούρκων, που ανέχτηκαν αυτή τη δραστηριότητα γιατί τα έργα αυτά, με θεματολογία από τον Τρωϊκό πόλεμο, ανακαλούσαν ιστορικές μνήμες λιγότερο επικίνδυνες για τους υπόδουλους Έλληνες²³. Όταν όμως επιχείρησε να ανεβάσει τους “Πέρσας” με όλους τους υπαινιγμούς προς την πρόσφατη ιστορία, οι Τούρκοι επενέβησαν και εμπόδισαν την παράσταση²⁴. Ο Κ. Οικονόμος, πικραμένος από την ενέργεια αυτή, το 1820 λίγους μήνες πριν από την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης, καλεσμένος στην κατοικία του πρώην μεγάλου Ποστέλνικου Δημ. Μάνου, στη Κ/πολη, φέρνει μαζί του ένα μαθητή από την Ελληνική Σχολή των Κυδωνιών, ο οποίος απήγγειλε τους “Πέρσας”, υπό την καθοδήγηση του δασκάλου του μπροστά σε επιφανείς Φαναριώτες που είχαν συγκεντρωθεί εκεί. Ήταν μία βραδιά ιδιαίτερης συγκίνησης. Ο μαθητής απήγγειλε και ο Κ. Οικονόμος παρενέβαινε εξηγώντας τα διάφορα μέρη του έργου και κάνοντας τους απαραίτητους συνειρμούς του τότε και της εποχής τους²⁵.

Ο ίδιος το 1817, όντας τότε καθηγητής στο Φιλολογικό Γυμνάσιο της Σμύρνης γράφει, στο έργο του “Γραμματικά” ότι θεωρεί το θέατρο *ως το δημόσιον σχολείον της ημερότητας και της φιλανθρωπίας*, ενώ ένας άλλος λόγιος, ο Κωνσταντίνος Ασώπιος σε λόγο που εκφώνησε κατά την έναρξη των εξετάσεων στο Ελληνικό Σχολείο της Τεργέστης στις 30 Απρ. της ίδιας χρονιάς (1817) αναγνωρίζει το θέατρο ως το τρίτο μέσο της εκπαίδευσης που έχει σκοπό τη διόρθωση των ηθών και την εκπαίδευση των λαών, το κοινό σχολείο των ανθρώπων που αναπληρώνει την έλλειψη των άλλων σχολείων²⁶. Στο ίδιο σχολείο το 1820 παίζεται δύο φορές ο “Θάνατος του Καίσαρα” του Βολταίρου.²⁷

Η Ελληνική Επανάσταση διέκοψε, όπως ήταν φυσικό, για πολλά χρόνια τη θεατρική δραστηριότητα στα ελληνικά σχολεία. Το 1826 και ενώ τα πολεμικά γεγονότα βρίσκονταν σε εξέλιξη, μία δασκάλα, η πρώτη δασκάλα

²³ Πούχγερ, Β. ό.π., σ. 294.

²⁴ Οικονόμος, Κωνστ. ο εξ Οικονόμων. *Τα σωζόμενα φιλολογικά συγγράμματα*. Αθήνησι, 1871, τομ. Α', σ. λδ' - λστ'.

²⁵ Σταματοπούλου – Βασιλάκου, Χ. ό.π., σ. 194.

²⁶ Βλ. αν. σημ. 4.

²⁷ Πούχγερ, Β. ό.π.

των νεότερων χρόνων, η Ευανθία Καΐρη²⁸, αδελφή του φιλόσοφου Θεόφιλου Καΐρη που είχε και αυτός διατελέσει καθηγητής στην Ελληνική Σχολή των Κωδωνιών μέχρι το 1821, γράφει και τυπώνει στο Ναύπλιο τον “Νικήρατο”²⁹ τρίπρακτο πατριωτικό δράμα, εμπνευσμένο από την ηρωϊκή έξοδο του Μεσολογγίου (10 Απρ. 1826).

Το σχολικό θέατρο, ενώ ξεκίνησε με ευοίωνες προοπτικές στις εστίες του παροικιακού Ελληνισμού, στην κυρίως Ελλάδα όταν ιδρύεται το ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, μοιάζει υποτονικό και υποβαθμισμένο. Τα προβλήματα ανασυγκρότησης ενός κράτους δημιουργούμενου εκ του μηδενός και η κρατική αδιαφορία για το επίπεδο της παρεχόμενης σχολικής αγωγής δεν ενθάρρυναν τέτοιου είδους πειράματα.

Γι’ αυτό και πενιχρές είναι οι σχετικές πληροφορίες. Το 1833 παίζεται στη Λευκάδα, στην αίθουσα του δευτερεύοντος σχολείου, “Το δάφνινο στεφάνι” μια μονόπρακτη δραματική σύνθεση προς τιμή του Άγγλου Αρμοστή που επισκέφτηκε τότε το νησί³⁰.

Το 1842 σε δημοτικό σχολείο του Μεσολογγίου παίζεται “Η Πολυξένη” του Ιακ. Ρίζου Νερουλού³¹.

Από εκεί και ύστερα υπάρχουν σποραδικές μαρτυρίες για σχολικές παραστάσεις σε διάφορα μέρη της Ελλάδας, (Αθήνα, Πάτρα, Βόλος) που συνδέονται με την παρουσία φωτισμένων εκπαιδευτικών που έβλεπαν το θέατρο ως συμπλήρωμα της αγωγής και της παιδείας των νέων. Στην Αθήνα οι σχολικές παραστάσεις που μνημονεύονται στην ειδησιογραφία των εφημερίδων συνδέονται με τη δραστηριότητα των λειτουργούντων τότε ιδιωτικών σχολείων (Αρσάκειο, Παρθεναγωγείο Σουρμελή (1858), Παρθεναγωγείο Βαρνάβα, Ελεύθερο Γυμνάσιο (1858), Σχολή Χιλ κ.ά.)³². Δυστυχώς δεν έχουμε μέχρι στιγμής μια ιστορία της σχολικής θεατρικής δραστηριότητας τόσο του 19^{ου} όσο και του 20^{ου} αι. που θα μας παρέιχε σαφή πληροφόρηση στον τομέα αυτό.

Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. από την εκπαίδευση θα ξεπηδήσουν δύο προσωπικότητες που θα αφήσουν το στίγμα τους στην αθηναϊκή θεατρική

²⁸ Ξηραδάκη, Κούλα. *Ευανθία Καΐρη 1799-1866: Η πρώτη Ελληνίδα της νεότερης Ελλάδας που διέδωσε τη μόρφωση*. 2^η εκδ. Αθήνα: Κέρδος, 1984.

²⁹ Στιβανάκη, Ευανθία. Ο πατριωτικός “Νικήρατος” της Ευανθίας Καΐρη. “*Παράβασις*”, τομ. 3, 2000, σ. 257-274.

³⁰ Σιδέρης, *Ιστορία του νέου ελληνικού θεάτρου: 1794-1944*. Τομ. Α΄ 1794-1908. Αθήνα: Μουσείο και Κέντρο Μελέτης του Ελληνικού Θεάτρου, Καστανιώτης, 1990, σ. 206.

³¹ Ο.π., σ. 205.

³² Σιδέρης, Γ. *Το αρχαίο θέατρο στη νέα ελληνική σκηνή: 1817-1932*. Αθήνα: Ίκαρος, 1976, σ. 32, 35.

ζωή. Είναι ο Αντώνιος Βαρβέρης³³, καθηγητής της καλλιγραφίας και ο γυμνασιάρχης Αντώνιος Αντωνιάδης³⁴ (1836-1905). Η δράση τους θα συνδεθεί με την προσπάθεια αναβίωσης του αρχαίου δράματος στην αθηναϊκή σκηνή. Ο δεύτερος, (Αντ. Αντωνιάδης) πιο δραστήριος ιδρύει το 1884 τον “Εθνικό Δραματικό Σύλλογο” με σκοπό την ανάπτυξη της δραματικής τέχνης και την ίδρυση δραματικής σχολής με στόχο τη μόρφωση *ευπαιδύτων ηθοποιών*. Ο ίδιος υπήρξε πολυγραφότατος συγγραφέας θεατρικών έργων, κυρίως πατριωτικών τραγωδιών, εμπνευσμένων από τα γεγονότα της Ελληνικής Εθνεγερσίας.

Και ενώ στην ελεύθερη Ελλάδα, το σχολικό θέατρο δεν προσφέρει τα λαμπρά δείγματα των φωτισμένων Ελλήνων της προεπαναστατικής περιόδου, δεν συμβαίνει το ίδιο στα σχολεία του παροικιακού Ελληνισμού στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου (Κ/πολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια). Σ’ όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αι. μέχρι τη μικρασιατική καταστροφή τα ελληνικά σχολεία σφύζουν από θεατρική δραστηριότητα. Η παραμονή υπό καθεστώς δουλείας, ενός μεγάλου τμήματος του ελληνικού πληθυσμού, ευάριθμου σε μέγεθος και ισχυρού από οικονομικής πλευράς, μέσα σ’ ένα περιβάλλον αλλόθρησκο, αλλόδοξο και αλλόγλωσσο, καθιστούσε τα ελληνικά αυτά σχολεία θύλακες της ελληνορθόδοξης παιδείας. Το θέατρο αγκαλιάστηκε από την εκπαίδευση ως το προσφορότερο μέσο καλλιέργειας και διάδοσης της ελληνικής γλώσσας, διδασκαλίας της ελληνικής ιστορίας, των ηθών και εθίμων και της ελληνικής παράδοσης στα υπόδουλα ελληνόπουλα. Εκτός από την κύρια παιδαγωγική του αποστολή, το θέατρο στο σχολείο λειτούργησε και ως μέσο συνοχής της ελληνικής παροικίας. Στην προετοιμασία κάθε παράστασης συμμετείχε όλη η εκεί ελληνική κοινότητα και η διοργάνωσή της αποτελούσε μεγάλο κοινωνικό γεγονός για την περιοχή. Πέρα από τη δράση τους αυτή, τα σχολεία της ελληνικής ομογένειας έπαιζαν και το ρόλο των σημερινών πολιτιστικών κέντρων, προσφέροντας τις αίθουσές τους για διαλέξεις και για παραστάσεις περιοδεύοντων επαγγελματικών θιάσων, ιδιαίτερα στις περιοχές που δεν υπήρχαν θέατρα για ενοικίαση όπως π.χ. στα χωριά του Βοσπόρου και στα παράλια της Μ. Ασίας³⁵.

³³ Ο.π., σ. 65-70.

³⁴ Ο.π., σ. 76-77.

³⁵ Σταματοπούλου – Βασιλάκου, Χρυσ. *Το ελληνικό θέατρο στην Κωνσταντινούπολη το 19^ο αιώνα*. Αθήνα: Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών, 1994 – 1996. 2 τομ. Βλ. επίσης Σολομωνίδης, Χρήστος. *Το θέατρο στη Σμύρνη: 1657-1992*. Αθήνα, 1954.

Οι σχετικές πληροφορίες είναι πάμπολλες και η απαρίθμησή τους ασφαλώς θα κούραζε. Θα αναφερθώ ενδεικτικά σε μερικές σχολικές παραστάσεις που άφησαν εποχή.

Στην Κ/πολη, την 1^η Μαΐου του 1849 μαθήτριες του “Ελληνικού Παρθεναγωγείου Κ/πόλεως”, κόρες επιφανών οικογενειών της ομογένειας παίζουν σε κομψότατη θεατρική σκηνή την “Ιφιγένεια εν Αυλίδι” του Ρακίνα.³⁶ Στις απόκριες του 1856 μαθητές της Εμπορικής Σχολής της Χάλκης παίζουν “Εκάβη” του Ευριπίδη στο πρωτότυπο. Πρόκειται για την πρώτη παράσταση αρχαίου ελληνικού δράματος στην Κ/πολη για την οποία οι παραδιδόμενες λεπτομερείς πληροφορίες για το χορό, τα σκηνικά, τις ενδυμασίες και τη σκηνοθεσία, συνθέτουν την εικόνα ενός εγχειρήματος που ξέφευγε από τα όρια μιας απλής σχολικής παράστασης. Η λεπτομερής περιγραφή του σκηνικού που διασώζει το περιοδικό “Πανδώρα” μας πληροφορεί για την πρώιμη νεοελληνική σκηνογραφία.³⁷

Το 1879 παίζεται στην Οινόη η “Ανδρομάχη” του Ευριπίδη η μόνη παράσταση του έργου που εντοπίζεται το 19^ο αι. Η παράσταση διήρκεσε πέντε ώρες και ευχαρίστησε το πολυπληθές κοινό που την παρακολούθησε.³⁸ Την ίδια χρονιά παίζεται η “Αντιγόνη” στο Ζάππειο Παρθεναγωγείο μεταφρασμένη στα νεοελληνικά και το 1880 στην Αλληλοδιδασκτική Σχολή της Βιζύης.³⁹

Το 1870 παίζεται στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης ο “Οιδίπους Τύραννος”⁴⁰ σε έμμετρη παράφραση του Νικ. Κοντόπουλου και το 1898 η “Μήδεια” του Ευριπίδη⁴¹. Εκτός από τα έργα των αρχαίων κλασικών παίζονται επίσης κωμωδίες του Μολιέρου, καθώς και έργα του συρμού (μυθιστορηματικά δράματα, κωμειδύλλια και μονόπρακτες κωμωδίες).

Μέσα από τη θεατρική αυτή δραστηριότητα θα ξεχωρίσουν δύο Ελληνίδες παιδαγωγοί για την αγάπη τους στο θέατρο: η Καλλιόπη Κεχαγιά,⁴² δασκάλα στο Ζάππειο Παρθεναγωγείο, και η Σαπφώ Λεοντιάς, διευθύντρια του Παρθεναγωγείου Σάμου (1854-1858) και του

³⁶ Σταματοπούλου – Βασιλάκου, Χρυσ. Το αρχαίο ελληνικό δράμα στις ελληνικές παροικίες ό.π., σ. 196.

³⁷ Ό.π., σ. 197.

³⁸ Ό.π.

³⁹ Ό.π., σ. 197-198.

⁴⁰ Σολομωνίδης, Χ. ό.π., σ. 83.

⁴¹ Ό.π., σ. 137.

⁴² Βουτυράς, Σταύρος, Καλλιόπη Κεχαγιά: 1839-1905. Αθήναι, 1925. Βλ. επίσης Ξερόπουλος, Γρηγ. Γυναικεία πορτραίτα: Καλλιόπη Κεχαγιά. Το περιοδικόν μας, 1900-1901, αρ. 4, 5, 7, 11, 13.

Παρθεναγωγείου Σμύρνης. Η Σ. Λεοντιάς⁴³ μετέφρασε στους “Πέρσας” του Αισχύλου και την “Εσθήρ” του Ρακίνα, ενώ έγραψε και μικρά θεατρικά έργα για σχολικές παραστάσεις. (“Παραστάσεις δραματικά αρμόδιαι εις παρθεναγωγεία ήτοι Συνέδριον των Ηπείρων, Συνδιάλεξις των μουσών επί του Ελικώνος” 1871) που ανέβασε στο Παρθεναγωγείο Σμύρνης⁴⁴. Στη Σμύρνη είχε εκδοθεί το 1852 και το πρώτο έργο για σχολείο, το μονόπρακτο δράμα “Δάμων και Φιντίας” διασκευή στα ελληνικά από τον Ι. Τασταβίνο καθηγητή στο Γαλλικό Γυμνάσιο Σμύρνης.⁴⁵

Για τον 20ο αιώνα, οι πληροφορίες για το σχολικό θέατρο στην κυρίως Ελλάδα είναι πάλι λιγοστές. Στον αιώνα αυτό πληθαίνουν οι δημοσιεύσεις θεατρικών έργων και σκετς, κατάλληλων για μαθητικές επιδείξεις και σχολικές γιορτές. Οι συγγραφείς τους όμως, εκπαιδευτικοί στην πλειονότητά τους, χωρίς να διαθέτουν γνώση ούτε σχετική εμπειρία, μόνο τυπικά ανταποκρίνονται στην αναγκαιότητα ύπαρξης κάποιας θεατρικής δραστηριότητας.⁴⁶

Ας μην ξεχνάμε όμως ότι στον 20ο αι. έχουμε δύο φωτεινά παραδείγματα προερχόμενα από το χώρο της εκπαίδευσης: το μεγάλο θεατράνθρωπο Κάρολο Κουν⁴⁷ που ως καθηγητής στο Κολλέγιο Αθηνών πρωτοξεκίνησε την ενασχόλησή του με το θέατρο το 1930 με το “Το τέλος του ταξιδιού” του Σέριφ και την παιδαγωγό Αντιγόνη Μεταξά (τη γνωστή σε όλους “Θεία-Λένα”) που ίδρυσε το 1932 το πρώτο παιδικό θέατρο στην Ελλάδα, το “Θέατρο του παιδιού” που λειτούργησε μέχρι την κατοχή⁴⁸.

Η σύγχρονη πραγματικότητα έχει να επιδείξει λαμπρά ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα στον τομέα του σχολικού θεάτρου. Οι συμμετοχές σχολείων από όλη την Ελλάδα, αλλά και από τις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, στους Πανελλήνιους Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου⁴⁹ που διοργανώνονται από το 1992 το αποδεικνύει. Πιστεύω ότι ο

⁴³ Λεοντιάς Σαπφώ. *Εθνικόν Ημερολόγιον του έτους 1867*. Εκδοθέν υπό Μαρίνου Π. Βρετού. Εν Παρισίου, εν Αθήναις, 1867, σ. 381-382.

⁴⁴ *Αμάλθεια* (Σμύρνης), 26-6-1871.

⁴⁵ Ντελόπουλος, Κυρ. *Παιδικά και νεανικά βιβλία του 19^{ου} αιώνα*. Αθήνα: ΕΛΙΑ, 1995, σ. 191, αρ. 253.

⁴⁶ Γραμματάς, Θόδωρος. *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, ό.π., σ. 122-123.

⁴⁷ Γεωργουσόπουλος, Κ. Κουν Κάρολος. *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*. Αθήνα: Πάπυρος, 1989, том. 35, σ. 384.

⁴⁸ Πούχγερ, Β. *Το παιδικό θέατρο στην Ελλάδα* ό.π., σ. 44.

⁴⁹ Βλ. Προγράμματα: *Α΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου: 1991-1992*. Αθήνα, 1992. *Β΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου: 1992-1993*. Αθήνα, 1993. *Γ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου: 1993-1994*. Αθήνα, 1994. *Δ΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου: 1994-1995*. Αθήνα, 1995. *Ε΄ Πανελλήνιοι Αγώνες Μαθητικού Θεάτρου: 1995-1996*. Αθήνα, 1996. *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*. Αθήνα, 1997. *Ευρωπαϊκή Συνάντηση Μαθητικού Θεάτρου*: Αθήνα, 1998.

προβληματισμός που τέθηκε από τους προηγούμενους εισηγητές και η εμπειρία που θα καταθέσουν οι επόμενοι ομιλητές θα συμβάλλουν στην ποιοτική βελτίωση του σχολικού θεάτρου, που είναι πάντα το ζητούμενο.

Σας ευχαριστώ